

בבא בתרא קכז

משה שווערד

1. ספר דבר יעקב

(א) רד"ה אמימר וכו' והן שלשה בנים בכור ופשוט וטומטום וכו' – הפתחי תשובה [סימן רפא-ז] מביא תשובת השב"י שמביא קושית אחד הדיינים שהקשה מדוע לא כתב הרשב"ם שמיירי בשנים, בכור וטומטום [שנמצא זכר], ואילולא המיעוט של הפסוק היה הבכור נוטל שני שלישי והטומטום שלישי, ולאחר המיעוט שחידשה התורה שאין הטומטום ממעט והוא כמאן דליתא לענין חלק בכורה, נוטל הבכור חצי בתור בכור, וחצי שני יתחלקו ביניהם. והשואל רצה להוכיח מכאן שבכור בן יחיד לית ליה חלק בכורה, וא"כ כיון שהטומטום אינו ממעט חלק בכורה, הוי הבכור בן יחיד שאינו נוטל חלק בכורה, וא"כ הבכור והטומטום יתחלקו חצי חצי, ולכן הוצרך הרשב"ם לבאר שמיירי כשיש בכור ופשוט וטומטום שבכה"ג איכא חלק בכורה ומתרבה החלק בכורה כיון שאין הטומטום ממעט. בחי' ר' שמואל [אות עד] מקשה שזה סותר את דברי הרשב"ם [לעיל קכה: אות ו] שמוכח מדבריו שיש דין בכור בבן יחיד. גם השב"י חולק וסובר שאיכא דין בכור גם בבן יחיד.

2. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף קכז. אף אינו נימול לשמונה. ע"י ברשב"ם שאינו דוחה שבת. פי' שיכולין למולו בשמיני, אלא דיום השמיני אינו דוחה שבת, דגזה"כ הוא, ולא מטעם שזה ספק, ולפ"ז אם שגג ומל אותו בשבת, חייב חטאת, ולא אמרי' דחייב אשם תלוי כמו בכל דבר ספק דחילול שבת. ובגמ' להלן אמרי' דהאי תנא ספוקי מספקא ליה, ורב שיזבי נמי לחומרא קאמר כו', והגמ' פריך על דברי רב שיזבי, ומסיק בגמ' קשיא, ופרשב"ם דתויבתא ממש אינה כו'. וכ"כ הרשב"א דאינו נדחה מהלכה, ואינו נימול לשמונה. ולפ"ז אם חילל שבת ע"י שמל אותו חייב אשם תלוי ולא חטאת כיון דמספק לא מהלינן ליה. וכן משמע מדברי הריטב"א, דלכו"ע הוה ספק, ולכן אינו נימול לשמונה. וברמב"ם ובטור

3. ספר דבר יעקב

10] דד"ה שתי נשים- של אדם אחד - (הרשב"ם מבאר שמיידי בשתי נשים של אדם אחד שילדו ולא ידוע מי הבכור וכ"כ הרמ"ה. (רש"י [בכורות מז:]: והרא"מ בשיטה מבאר שמיידי בשתי נשים של שני אנשים, ושניהם בכורים אלא שלא ידוע מי הבן של מי, ושאר הבנים דוחים כל אחד מהם שמא אינו אח שלהם, וס"ד שיכולים לכתוב הרשאה זה לזה וקמ"ל קרא שלענין חלק בכורה לא מהני הרשאה דבעינן בכור ודאי, ולענין חלק פשיטות יכתבו הרשאה זה לזה.

ונראה דהרשב"ם אינו מפרש כמו הרא"מ משום שס"ל שבכה"ג הוי בכור ודאי כיון ששני הבנים בכורים לאביהם, והרא"מ סובר שכיון שהם ספק לענין ירושה זו מיקרי בכור ספק.

4. תוספות מסכת בבא בתרא דף קכז עמוד א

מדדורש רבא שתי נשים שילדו במחבא כותבין הרשאה זה לזה - ואם תאמר הא רב (פפי) משמיה דרבא אמר דאין לו לבכור קודם חלוקה והיאך יבא ליטול בכורה מכה אידך ואור"י דאין זה בא אלא מכה שליחות דהלכתא שליח שוויה.

5. ספר דבר יעקב

י] תד"ה מדדורש וכו' וא"ת והא ר"פ משמיה דרבא אמר דאין לו לבכור קודם חלוקה וכו' ואור"י דאין זה בא אלא מכה שליחות דהלכתא שליח שוויה - מבאר המהרש"א דמסקינן [ב"ק ע.] הלכתא דמי שמרשה את חברו שליח שוויה ולא כמקנה לו. ועיין בתוס' [לעיל עז: ד"ה רב] שהרשאה הוי תקנה דרבנן שיוכל לעשות שליח אע"ג שאין יכול להקנות.

ובאילת השחר מקשה לפי תוס' שהרשאה הוי תקנה דרבנן, קשה למה צריך קרא למעט ספק לאפוקי מדרבא שקאמר יכתבו הרשאה, הרי בל"ה לא משכחת מה"ת שיוכל לתבוע הבכורה, כיון שדין הרשאה הוי תקנה דרבנן. ותירץ דמשכחת מה"ת היכא דאחד מהמסופקים מת, והספק השני ייבם אשתו שלוקח פ"ש משאר האחים ממ"ג, ואינו צריך הרשאה.

6. פירוש רבינו יונה על אבות פרק ד

והגס לבו בהוראה - סמך זה הדבר לחושך עצמו מן הדין שהוא ענין הפך ממנו. כי זה חושך עצמו מן הדין מפני שצריך לפסקו במתן ובעיון גדול והדבר עליו לטורח. אבל הגס לבו בהוראה שחושב בעצמו כי יודע להורות בדין ולא יטעה הרי זה שוטה. נקרא שוטה מפני שהוא חכם בעיניו ואין לך שטות גדול מזה כי תקוה לכסיל ממנו. כי הכסיל ועושה עבירות הוא בעצמו יודע ומכיר כי לא הולך בדרך טובה ואינו חושב כי איננו טועה. ויש תקוה לתועלתו כי אולי ישוב אל ה'. אך החכם בעיניו וגם לבו בהוראה מה תקוה יש בו מאחר שחושב כי הוא חכם איך יחזור לו כי יראה לו כמניח החכמה והדעת. ורשע אע"פ שאמר כי הוא שוטה אין בכלל אותו הלשון שאינו ירא חטא. ועל זה הוצרך לומר כי הוא רשע שאם היתה בו יראת שמים לא היה אין בדבריו כל כך **כי יודע הוא [שהשגגה] מצויה היא בבני אדם וקרוב הדבר לכל אדם לטעות.** וגם החכם הגדול ומפולפל וגם רוח אע"פ שאמר כי הוא שוטה ולא ירא חטא עתה מוסיף ואומר כי מתוך גאוה וגסות הרוח וכי רוצה להשתרר לבו גס בהוראה כדי שיראו העולם שפוסק את הדין מהרה ולהראות להם כי הוא חכם וימנוהו שופט ואדון עליהם. וזאת היא מחשבתו הרעה. הנה כי שלש המדות האלה יש בגס לבו בהוראה ומורה מבלי אימה ופחד המקום ברחמי יצילנו מהם:

7. בית יוסף (בפירושו כללי הגמרא על ספר הליכות עולם)

תמיה לי אם לא היה הדין כדבריהם וכי מפני רוב המידות הטובות שבהם קבעו הלכה כמותם, ואפשר דה"ק מפני מה זכו שיכווננו תמיד האמת וכו' עד שמפני היותם אמת קבעו הלכה כמותם.

8. מהר"ל (באר הגולה באר חמישי)

וככל הדברים האלו אמרו חז"ל ביותר שלימות בפ"ק דעירובין (י"ג, ב) מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן מפני שנוחין הן ועלובין הן ושונין דבריהם ודברי ב"ש ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהם ע"כ. ומעתה יש לשאול מה ענין זה שתהיה הלכה כמותן, דבשביל שהיו משפילין עצמן אין ראוי שתהיה הלכה כמותן, כי ההלכה תולה בזה שהתורה שלהם לפי

ההלכה ולא מפני שהיו מקטינין עצמם. רק שאלו דברים כולם הוא סבה עצמית שיאמר דברים אמיתים לפי ההלכה, כי מאחר שהן נוחין נמשך דבריהן אחר האמת, כי כאשר יכעוס הרי מכה הכעס נראה שרוצה להחזיק דבריו בכח וביד חזקה ורוצה לנצח והוא סר מדרך האמת. וגם מפני שהן עלובין הוא סבה שאמרו דברים לפי ההלכה, שאל"כ מכה שרוצה להתגדל על בעל מחלוקתו הוא סותר דברי בעל ריבו אע"ג שאין האמת אתו. וכן מה שהיו שונים דברי ב"ש והיו מקדימים דברי ב"ש לדבריהם, נראה שלא היו שונאים לדברי בעל ריבם מבקשים לדחות דברי זולתם אף כי האמת אתם, שכיון שהיו שונים דבריהם ודברי ב"ש והיו מקדימים דברי ב"ש, נראה שלא היו מכוונים לדחות דברי זולתם ולא היה מחלוקת שלהם מכת המנצחים, כי מי שהוא מכת המנצחים אין דבריו נמשכים אחר האמת כי תמיד מבקש לנצח. ולא היו כל אלו הדברים בב"ה לכך ראוי להיות הלכה כמותן, אע"ג שדברי ב"ש טובים וישרים, כיון שיש לב"ה הכנה שראוי להיות דבריהם הלכה לכך הלכה כב"ה.

9. ספר דבר יעקב

משום שהיו בנים שלו, ואדם נאמן על שלו, וכעין מש"כ הרא"ש [גיטין פ"ה סימן יג אות יד] דבעלים נאמן על שלו, כגון סופר שכתב ס"ת נאמן עליו אף לאחר שיצא מידו.

ואפשר לתלות בזה את מחלוקת הראשונים [הנ"ל קכו. אות יא] האם האב נאמן לומר [על גדול הבנים] שאינו בנו אלא ממזר [שהוא מאיש אחר], דאם הנאמנות משום שרק הוא רגיל לידע א"כ גם בזה יש להאמינו, ואם הנאמנות משום שהיו בנים שלו, א"כ הכא לדבריו אינו בנו.

ב] יכיר יכירנו לאחרים מכאן א"ר יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור – יש לחקור האם הא דהאמינה תורה לאב הוי משום שרק הוא רגיל לידע ולכן התורה סמכה עליו, או דהתורה האמינה לו

10. ספר דבר יעקב

ג] יכיר יכירנו לאחרים מכאן אמר ר' יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור – השב שמעתתא [ב-כ] דן אם אב אמר זה בני, האם נאמן לענין לפטור אשתו מחליצה. ומסיק דאינו נאמן לפטור מחליצה, דין זה אם היא צריכה חליצה אינו דין שנוגע לבן. וכן כתב רע"א [תשובה קי] שנאמן לגבי הבן ולא לגבי האם. והקו"ש [אות תנו] וחי ר' שמואל [סימן ל-ד] מביאים תשובת תשב"ץ

שכתב האומר אינו בני נאמן לגבי האם להזיקה יבום, ומוכח שסובר שנאמן גם לענין יבום שהוא מדיני האם.

בשער"י [ו-יג ד"ה ובירושלמי] מסתפק היכא שהאב אמר זה בני, ומת הבן אם יורש אותו האב שהעיד שהוא בנו. וצדדי הספק האם התורה האמינתו לכל או דרק נאמן לענין הדינים שנוגעים לבן. ומביא ראייה מהירושלמי שאינו נאמן.

[ובחי' הגרש"ש [כתו' סימן ג' ד"ה אמנם] כתב שאב שאמר זה בני, אין הבן חייב בכבודו ואינו חייב על הכאתו וקללתו, דע"ז אין האב נאמן ובעיני עדים. ודן האם הבן נחשב קרוב לשאר בני האב לענין עדות ועריות. ומסיק שלענין זה האבא נאמן.

(ד) וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה – התורא"ש [קידו' עד.] והנ"י והריטב"א כאן מקשים איך נאמן לומר שנשא גרושה הרי אין אדם משים עצמו רשע.

א. התורא"ש ונ"י תירצו דמיירי שהיה בשוגג ולא ידע שהיא גרושה.

ב. הרש"ש כאן תירץ דמיירי באופן שהכל יודעים שנשא אשה גרושה, והוא מספר שכן זה נולד ממנה.

ג. הריטב"א תירץ [בתי' שני] דהוי גזה"כ שנאמן, ואולי על עצמו אינו נאמן, ומ"מ נאמן לפסול בנו דפליגין דיבוריה, [נראה דכוונתו לפלגינן נאמנות].

ד. הקובה"ע [סימן כב-א] מביא דהמאירי [יבמות מז] מביא מחלוקת האם האב נאמן משום יכיר לומר שבנו פסול באופן שאומר שהוא היה מזיד. ומבאר הקובה"ע דסברת מי שסובר שנאמן משום שלשון הגמ' [יבמות כה] אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע, ומשמע דהא דאין אדם משים עצמו רשע הוי היכא דנאמנותו מדין עדות ואז יש פסול של קרוב, אבל בנאמנות של יכיר שאין פסול של קרוב נאמן לשים עצמו רשע.

הרש"ש כתב דאין לומר שהא דאין אדם משים עצמו רשע היינו טעמט משום שאדם קרוב אצל עצמו, והכא התורה האמינה אב על בנו אע"פ שהוא קרוב, דמ"מ לפי דבריו רשע הוא ופסול לעדות. והמאירי יסבור שגם רשע נאמן מדין יכיר.

וכ"כ בתוס' רע"א [יבמות פ"ב אות כו] דאבא רשע נאמן להעיד על בנו מדין יכיר, ומביא ראיה מהנ"י שהקשה דאין אדם משים עצמו רשע, ולא הקשה לדבריו רשע אתה ופסול לעדות, והיינו משום שגם אבא רשע כשר להעיד על בנו מדין יכיר.

ה. וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה – הגמ' [יבמות מז.] אומרת שדוקא על בניו נאמן, ואינו נאמן על בני בנים. והדבר מובן בסברא שדוקא על בניו האמינה לו תורה כיון שהוא רגיל לידע או משום שהוא כבעלים על בניו.

וכתבו התוס' דהיכא דאית ליה בני בנים אינו נאמן גם על הבנים, שא"א חלק בין בנים לבני בנים.

הקו"ש [אות תיד] מקשה אם הוא מספר זה בן גרושה א"כ פוסל האשה לכהונה מדין גרושה [וגם מדין זונה]. ותירץ שמיירי כשהאשה מתה ואין לה אלא בן זה. והנ"י כתב שמיירי כשהוא טוען שהיא שוגגת. ואפ' טוען שהיא מזידה אינו נאמן לגבי להפסיד כתובתה ואינו נאמן לגבי בנים שתלד אח"כ [ולכאורה כוונתו שעושים פליגין נאמנות, וכן מבאר הקה"ח [רעט-ד].

ולכאורה קשה דגם היכא שיש בני בנינים נעשה פלגינן נאמנות, ונאמינו לגבי הבנים ולא לגבי הבני בנים. מבאר הקה"י [סנה' סימן יח] וכע"ז כתב הקובה"ע [סימן כא-ז וטו] וקו"ש [אות תיח] הפסול בני הבנים הוא כתולדה מפסול הבנים ופסולם זה אותו פסול, ולכן א"א לחלק ביניהם, משא"כ בן חלל או ממזר, פסולו של הבן אינו פסול אמו, אלא שמעשה אחד גרם לשניהם [וסיבה אחת גרמה לשניהם], ומכיון שאין כאן אותו פסול אפשר לעשות פלגינן.

13. ספר דבר יעקב

ו] וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה וזה בן חלוצה – בשער"י [ו-ג ד"ה ועפ"ז] כתב שנאמנות של יכיר הוי רק על בן [כדכתיב את בן השנואה יכיר] אבל לא מציינו שנאמן על בת. וקשה דמדברי השלט"ג [קידו' עח]: והג' הב"ח לר"י"ף [דף סג אות ו] שכתבו שהא דתניא [קידו' סג]: נאמן האב לומר בני זה בן י"ג שנה בתי זו בת י"ב שנה, הוי נאמנות מדין יכיר, מוכח דאיכא נאמנות גם על בתו.

הקו"ש [ב"ב אות תו] מקשה מנ"ל שנאמן על בת, הרי בפסוק כתוב בן השנואה יכיר, ונימא בן ולא בת כמו לענין בן סורר ומורה דדרשינן [ב"ב קכו]: בן ולא בת. ולפי תירוץ ראשון בתוס' נחא, דכשם שנאמן לומר על הקטן שהוא הבכור וממילא הבן הגדול הוא ממזר, כך אם יש בת גדולה נאמן לומר שהיא ממזרת. [ובשער"י דחה ע"פ שיטתו הראיה מתוס'].

14. תוספות מסכת בבא בתרא דף קכז עמוד ב

כך נאמן לומר זה בן גרושה כו' - תימה לפי שנאמן לבכר יהא נאמן גם לפסול ולומר שהוא בן גרושה או בן חלוצה ויש לומר כיון שנאמן לבכר בכל ענין האמינו הכתוב ואפילו על אחד מבניו הקטנים נאמן לומר שהוא בכור ואם כן עושה בניו הגדולים ממזרים שמאיש אחר הם והכי נמי נאמן לומר שהוא בן גרושה ורבינו אליהו מפרש דיכיר נמי קאי אבן השנואה כלומר בן השנואה יכיר דנאמן לומר שהוא בן שנואה דהיינו שנואה בנישואיה ...

15. ספר שערים מצויינים בהלכה

כך נאמן אדם לומר זה בן גרושה וזה בן חלוצה. עי' בתוס' דהא דנאמן האב לומר על אחד מבניו שהוא ממזר, היינו דוקא כשהוא אומר על בנו הקטן שהוא בכור, וממילא עושה לבנו הגדול ממזר, אבל בלא"ה אינו נאמן לומר על מי שהוחזק לבנו שאינו בנו והוא ממזר. וכ"כ התוס' במס' יבמות (מז. ד"ה כך).

16. ספר דבר יעקב

טו] למאי הלכתא למיתבא ליה פי שנים לא יהא אלא אחר אילו בעי למיתבא ליה במתנה מי לא יהיב ליה - רבותינו האחרונים תמהו על קושית הגמ' שהרי יש כמה נ"מ אם נאמן מדין יכיר או מדין מגו.

(א) האחרונים [נה"מ סימן ס-י, קו"ש אות תי, גידו"ש] מקשים שמדין יכיר האב נאמן בתורת עדות, וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, אבל אם הנאמנות מדין מגו, יוכל לחזור בו שהרי גם באמירתו השניה אית ליה אותו מגו שיכול לתת לו מתנה.

17. תוספות מסכת בבא בתרא דף קכז עמוד ב

בנכסים שנפלו כשהוא גוסס - הכי נמי הוה מצי לשנויי בנכסים דלא עבידי דאתו אלא חדא מתרי טעמי נקט.

18. ספר דבר יעקב

יט] תד"ה בנכסים וכו' ה"ג הו"מ לשנויי בנכסים דלא עבידי דאתו וכו' – מבאר המהרש"א משום שדוקא בפירות דקל שעבידי דאתו קאמר ר"מ אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אבל במידי דלא עבידי דאתו מודה שא"א להקנות דבר שלא בא לעולם [כדאיתא לעיל ע"ט]. ומוסיף המהרש"א שלפי מה שפירש הרשב"ם [להלן קכת: ד"ה ובנכסים] שדוקא במפרש קאמר ר"מ אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, א"כ ה"ה דהו"מ לשנויי דהכא מיירי בסתמא.

19. ספר דבר יעקב

לחזור תוך כדי דיבור. גם הטור. [סימן רעט] חולק על הרשב"ם וסובר שאם חזר בתכ"ד נאמן. א) הב"י מבאר סברת הרשב"ם שלא מהני חזרה תכ"ד, משום שאין דרך לקרוא לעבדו בנו, ואם קרא לו בני איכא חזקה שאינו עבדו, ולכן אף תכ"ד אינו נאמן שהוי בנו.

כג] רד"ה וחזר ואמר עבדי הוא – בין בתוך כדי דיבור בין לאחר זמן – המאירי מקשה למה אינו יכול לחזור בו תוך כדי דיבור כמו עדים שיכולים

ג.) הקה"י [ח"ה סימן כה] מבאר שגדר חזרה תוך כדי דיבור הוי משום שנחשב כאילו אמר שני הדיבורים בבת אחת, ולכן מהני חזרתו רק אם לחזרה יש אותו כח נאמנות כמו הדיבור הראשון. ולפי"ז מבאר דהרשב"ם סובר שיש לאב נאמנות של יכיר [שהיא כמו עדים] לומר זה בני, אבל לחזור בו ולומר זה עבדי ואינו בני, אין לו נאמנות של יכיר, כיון שאינו מוחזק כבנו וגם אומר שאינו בנו, ולכן אינו יכול לחזור אף בתכ"ד.

ד] האו"ש [נחלות ד-ג] מבאר דהרשב"ם סובר שדוקא בחלות דלהבא יכול לחזור בו בתכ"ד, אבל כאן שמספר על דבר לשעבר, לא מהני חזרה תכ"ד, כיון שהענין כבר נגמר. והא דמהני חזרה תכ"ד לגבי עדים [עי' כתו' לג.], אע"פ שמעידים על לשעבר, זה משום שבעינן שיתקבל עדותם בב"ד, וכל זמן שלא התקבל בב"ד עדותם לא נגמרה, אבל בנאמנות של יכיר שנאמן חוץ לב"ד, כיון שמעיד על לשעבר כבר נתקבלו דבריו וא"א לחזור בו.

20. ספר שערים מצויינים בהלכה

היה עובר על בית המכס. פרשב"ם שרגיל שם לקרוא לעבדו בנו, כדי להכריחו מן המכס. /עי' במס' סוכה (ל.) משל למלך בשר ודם שהיה עובר על בית המכס כו', ממנו ילמדו כל עוברי דרכים ולא יכריחו עצמם מן המכס כו', אף הקב"ה אמר כן "אני ה' שונא גול בעולה". ובשמ"ב (ח"ג סי' קלו סק"ט) הוכחנו מזה, דאם הביא אתרוג ממדינה למדינה ולא שילם המכס, יש לחוש שאינו יוצא בזה, דלא מיקרי לכם.

בנים ועבדים – קבלת התורה

משה שווערד

1. ספר דברים פרק לד

(ה) וימת שם משה עבד ידוד ...

2. ספר ליקוטי הלכות יו"ד - הלכות עבדים הלכה ב

(ד) ... כי איתא בזהר הקדוש ברענא מהימנא פרשת בהר שכל אהד מישראל צריך לעבד את ה' ותברך בשמי בחינות בבחינת בן ובבחינת עבד.

3. ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא בתרא סימן ה

וזהו בחינת (מלאכי ג): וְחַמְלַתִּי עֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר יַחְמַל אִישׁ עַל בְּנוֹ הָעֶבֶד אֹתוֹ. 'העבד אתו' דיקא, הינו בחינת בן שמשליך עצמו לעבדות, שמשלק כל חקמתו ועושה מעשה עבד, וזהו: בנו העבד אתו, הינו בן שעושה מעשה עבד פנ"ל, על - ידי - זה: 'וְחַמְלַתִּי עֲלֵיו', כי על - ידי - זה השם ותברך מרחם עליו, מחמת שרואה אהבתו תזקה כל - פה, ומראה ומגלה לו בחינת 'צדיק רע לו, רשע וטוב לו' פנ"ל. וזהו (מה שכתוב שם): וְשַׁבְתֶּם וְרֵאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע וְכוּ', דהינו שזוכה להשיג על - ידי - זה צדיק רע לו, רשע וטוב לו, פנ"ל:

4. שפת אמת ספר ויקרא - פרשת בהר - שנת [תר"ס]

ואיתא בזה"ק שצריכין להיות עובד ה' בבחי' בן ובחי' עבד. שהגם שצריך איש ישראל להתלהב באהבה ודביקות לאביו שבשמים. מ"מ אפי' בזמן שאין האהבה מתגלה בלב צריכין להיות עובד ה' בבחי' עבד לבטל הרצון ולעשות בע"כ רצון המלך. וב' אלו העבודות קיבלו בג"י בהר סיני במאמר אנכי ה' אלקיך. והם בחי' שמיטה ויובל לכן סמכם להר סיני. וזהו בחי' זכור ושמור שמור בחי' עבד כמ"ש הטעם וזכרת כי עבד היית כו' ע"כ צוך כו' לעשות את כו' השבת לקיים גזירת המלך.

5. ספר יערות דבש - חלק ראשון - דרוש ב

וידוע כי אנו לפני ה' בשתי בחינות, בחינת בן ובחינת עבד, והוא, זה בכונה לאהבה בלב הוא בבחינת בן, כי הבן אהוב לאביו נפשו קשורה בנפשו ובאהבתו ידלג שור, ולא כן עבד, אמנם בבחינת המעשים ועבודת ממש הרי בבחינת עבד, כי אין הבן עושה עבדות כמו עבד, אשר זהו ענינו יום ולילה לא ישבות, ולכך יש לנו שתי בחינות בן ועבד...

6. רבנו בחיי על דברים פרק לד פסוק ה

כי העבד רגיל אצל אדוניו ונכנס עמו בחדרי חדרים ומשמש לפניו תדיר...

7. ספר תוספת ברכה

בנים אתם לה' אלהיכם (י"ד א')
וכתוב אחד אמר (פרשה בהר, כ"ה נ"ה) כי לי בני ישראל עבדים, אמרו על זה (ב"ב י' א') בזמן שישראל עושין רצונו של מקום נקראו בנים, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום נקראו עבדים.
ובהשקפה ראשונה נראה, כי הסברה הפוכה, כי הלא הבן לעולם יחשב ויקרא בן גם בעת שאינו עושה רצונו של אב, יען כי איך שיהי' אביו הוא, ויחס זה לא יוכל להשתנות וכמש"כ תוס' ביבמות כ"כ ב' דשם בן כולל אפילו ממזר (וע' מש"כ בפ' אמור כ"א ט' בפ' ובת איש כהן). ולא כן העבד, כשאינו עובד לפי רצון האדון איזה עבד הוא, ולא יכין לו כלל השם עבד.
אך אפשר לפרש זה עפ"י המבואר במנחות (מ"א א'), כי יש מצות כאלה שאעפ"י שמבטלים אותם בכ"ז אין נקראים עוברים על המצות, כמו למשל, כי ידוע, אשר חובת ציצית הוא בבגד של ארבע כנפות, אבל מי שאין לו

בגד כזה, של ארבע כנפות, אין מהיוב לעשות לו בגד כזה כדי להביא עצמו לידי חיוב ציצית.

והנה זה שאין לו בגד מן הארבע כנפות ומשתדל לעשות לו בגד כזה כדי להתחייב בציצית – איש כזה נקרא עושה רצונו של מקום. כי רצון ה' הוא למצות ציצית, והוא דומה לבן שמשתדל לעשות רצון אביו אף במקום שיכול להפטר ממנו. וכמו דמצינו ביעקב, שאעפ"י שיצחק ביקש רק מטעמים לאכול, וכן רבקה אמרה לו והבאת לאביך ואכל – אעפ"י כן רצה להנאות ליצחק אף במה שלא דרש והביא לו גם יין, כמבואר בקרא (פ' תולדת, כ"ז כ"ה) ויבא לו יין, וישת, וגם כי אמרו אכל ולא שתה אכילתו דם, והו' תחילת חולי מעים (שבת מ"א א'), אבל זה שאינו משתדל לעשות לו בגד כזה כדי להביא עצמו לידי חיוב ציצית ולמלאות בזה רצון ה', איש זה נקרא עבד, שדרך העבד רק לפטור את חובתו ואינו משתדל לעשות רצון אדונו בדבר שעפ"י חובת עבד פטור.

ועפ"י זה שבארנו יש להעיר בדברי הט"ז לאר"ח סימן כ"ה ס"ק א', שכתב דיש מעלה למצות ציצית על מצות תפילין, שציצית נוהגת גם בשבת ויו"ט, ולא כן תפילין, ולפי מה שבארנו יש יתרון מעלה לתפילין על ציצית, שהם, התפילין, הם מצוה חיובית, בלי כל תנאי, בעוד שמצות ציצית תלוי בתנאי אם יש לו בגד של ארבע כנפות, ואם אין לו פטור, ואפשר שיפטר מזה לעולם, אם לא יהי' לו בגד של ד' כנפות.

וכעין ענין חיוב מצות ציצית שבארנו איתא בגמרא ברכות (ל"ה ב'). כי מדינא אין הטבל (כלומר, תבואה שלא נפרשו ממנה תרומה ומעשר), מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית (כלומר, פתח כניסה ויציאה מן הבית, משום דכתיב (פ' תבא) בערתי הקודש מן הבית), ולכן דורות הראשונים שהשתדלו למלא רצון ה', כבן את אביו, כמו שציירנו, היו מכניסין פירותיהם דרך שערי החצר והבית כדי לחייבן במעשר, דורות האחרונים שרצו רק למלאות חובותיהם במה שהיובים מפורש, כמו העבד שרוצה רק למלא החוב הנראה, כמו שבארנו, היו מכניסין פירותיהם דרך גגות וחצרות, כדי לפטורן מן המעשרות*).

(*) ואמנם אפשר לפרש עוד ענין אמצעי מסכוב חיוב ופטור במעשר והכונה בזה עפ"י טעם זה, כי דורות הראשונים היתה אמורתם ובטחונם בהשגחה לברכה עפ"י הפרשת מעשר, כפי הדרשה עשר העשר – עשר בשביל שתתעשר (עיין תענית ט' א'), והיו חזקים ונאמנים בבטחון זה, לכן היו מביאים עצמם לחיוב מעשר כדי לזכות בברכתו, אבל דורות האחרונים לא הי' בטחונם חזק בזה, לא היו משתדלים להביא עצמם לידי חיוב זה, והוציאו בדרך פטור, כמבואר.